

ST. OLAV

Nr. 23—24

Oslo, 7. juni 1945

57. årg.

«St. Olav utkommer en gang ukentlig. Abonnement både for inn- og utland tegnes på alle postkontorer eller direkte, skriftlig i ekspedisjonen, Akersveien 5. Abonnementspris kr. 2.50 pr. kvartal forskuddsvis betalt, for utlandet tillegg av vedk. lands avisporto. Oppsigelser må være eksp. i hende seinst 14 dager før hvert kvartalskifte. Annonser må være innsendt innen søndag aften, manuskript innen fredag aften. «St. Olav»s telefoner: Redaksjon og ekspedisjon: 23743. Redaktøren privat 47156. — «St. Olav»s ekspedisjon og forlag, Akersveien 5 I, er åpen hver dag kl. 10—3. Onsdag lukket. Utbetalinger kun tirsdag kl. 1—2.

INNHold: Katolikkene og freden. — Fra eneboer til munkemisjonær. — Vi var med. — Fra Vikariatet. — Chestertonsk. — Her hjemme.

Katolikkene og freden.

Den danske katolske biskop, Mgr. Th. Suhr, har under hele okkupasjonstiden spilt en viss rolle i motstandsbevegelsen i Danmark, bl. a. ved å tillate frihetskjemperne å holde sine illegale møter i bispeboligen. Umiddelbart etter Danmarks befrielse holdt biskop Suhr nedenstående tale under en festandakt som ble kringkastet over dansk radio.

Vi har i disse dager opplevd en glede så stor, at vi neppe kan fatte den. Vi har levd lange år i tvang og mørke, og så plutselig kommer befrielsen. Enno lyder jubelropene i våre ører, og vi har nesten vanskelig for å skulle begynne på den ensformige hverdag igjen. Er det virkelig sant at den kreftskade som ødela samfunnslivet, er vekk, er helt borte? Der var jo snart ikke mer en krok, hvor man ikke merket dens slimete utløpere. Der var ikke en familie eller et hjem, som kunde vite seg sikker, så langt var det kommet. Hvordan kan noe slikt skje? Det er den gamle historie om menneskenes ondskap, som vi ikke kan overvinne uten Guds hjelp. Men verdens ondskap er jo beseiret av vår Herre Jesus Kristus. Vi har nettopp feiret hans oppstandelse og himmelfart, det vil si vår befrielse fra det ondes makt.

Det som skjer, når et undervungent folk gleder seg over sin befrielse kan brukes som bilde på det uendelige store, som skjedde dengang Jesus seiret over død og djevel og åpnet adgang for oss til det evige liv i himlens herlighet.

Hvordan vilde vårt liv se ut her nede på jorden, hvis vi ikke hadde utsikt til at det dypeste i oss, vår lengsel etter sannhet, skjønnhet og kjærlighet kunde nå sitt mål?

Det vilde være bare en fattig og meningsløs tilværelse, oppfylt av lidelse, uten håp. Hvis vi virkelig var overbevist om at Kristus er vår Frelser, som gjennom sin offerdød har åpnet porten for oss til himlens rike, så skulde vår glede og takknemmelighet ikke kjenne noen grenser, men det er smått med gleden hos de kristne i våre dager og det kommer av at vår tro ikke er sterk nok. Er verden omkring oss så tillokkende, at vi for dens skyld ikke vil løpe troens risiko? Eller er det alminnelig likegyldighet, som lammer våre sjelelige krefter? No har vi dog fått et dypt innblikk i ondskapsen hos mennesker, men for noen få utvalgte, på den store mas fra Gud for å innrette et paradys på jord, ikke for alle mennesker, men for noen få utvalgte, på den store masses bekostning. Intet under at mange mennesker i disse år har spurt: Hva skal der bli av oss? Det forferdelige som er skjedd, skal vi ikke drøfte altfor inngående, men vi skal bevare det dype alvor som vi har erfart derigjennom, og vi skal fremdeles gjøre oss klart, at vil vi som enkeltmennesker og som samfunn, frelses ut av det ondes makt, så er der kun én som kan gjøre det: Jesus Kristus.

Nesten hvert menneske har mange problemer å kjempe med av en aller annen art. Hvordan skal man klare alt det alene uten å ha den hjelp som er i Kristi lære, i hans eksempel og i Ham selv?

Uten hans lys må vi bli i vårt eget mørke. Og når det dreier seg om forholdet til vår neste, er det enno tydeligere at Kristus alene kan gi oss de fornødne krefter til å bryte ned egoismens skranke. Han har lært oss at hvert enkelt menneskeliv har en verdi så stor, at intet

kan oppveie det, her på jorden. Derfor var nazismens mennesketyranni så motsatt Kristi lære og bunnhedensk som vel mulig og resultatene kjenner vi jo, selv om vi har vanskelig for å fatte omfanget av den grusomhet vi hører om.

Vi er takknemmelige for at det er satt en stopper for den ondskap. Men vi må ikke henfalle til den illusjon at der no er fred og ingen fare, for den slags utryddes ikke så lett. Selv om sporene skremmer, er det dog mulig, at den farlige smitte enno ligger i luften og er i stand til å sette stygge pletter på vårt nasjonale liv.

Da apostlene etter Kristi himmelfart drog hjem til Jerusalem for der sammen med Gudsmoren å vente på Helligåndens komme, da var de nok klare over at selv om deres Frelser hadde vunnet den store seier over død og djevel, så var ikke allting dermed gjort. No skulde de — og hvert eneste menneske som vil det — kjempe troens strid under Kristi førerskap og med de våpen som han gav dem. Det onde eksisterer fremdeles i verden, men vi kan seire over det med Guds nådes hjelp. Vi må ikke holde oss tilbake, her må enhver kjempe, det er ikke gjort med å la andre gjøre det.

Katolikkene i vårt sydlige naboland har vært de første til å lide under voldsherredømmet og også de første til å innse faren og kjempe imot den. Den store ulykke som no kommer over Tyskland var forutsett og forutsagt av de tyske biskoper, som no står overfor et kjempe-messig gjenoppbyggingsarbeid, så vel i åndelig som i materiell henseende. Vi danske katolikker er sluppet forholdsvis godt gjennom krigen, de materielle skader har ikke vært store; hva den åndelige side av saken angår er det vanskelig å anlegge en målestokk. Jeg tar allikevel neppe feil, når jeg sier at den grusomme krig med dens følger av død og elendighet, ikke har medvirket i nevneverdig grad til en stigning i den religiøse iver her i Danmark. Flere menigheter har måttet unnvære sine prester, som no vender tilbake fra fengsel eller utlendighet, og de vanskelige forhold har medført at atskillig arbeid har måttet ligge stille. Mange katolikker har ikke kunnet oppfylle sin søndagsplikt. No bør vi imidlertid prøve på å overvinne de vanskeligheter som er oppstått ved dette. En oppmuntring har det vært for oss å se så mange katolikker ta aktiv del i kampen for vår frihet i en lykkelig forening av danskhet og katolisisme. Mange av dem som jeg kjenner personlig har gjort sin plikt uten å kjenne til hat. Vi har fått friheten og framtiden tilbake. La oss nytte dem vel. La vår gjerning i framtiden være preget av at der ikke er noen spor tilbake i oss av voldets, hatets og ensrettningens ånd. Det er en kristen framtid, som skal bli Danmarks lykke.

I den forløpne tid har vi lært atskillig som kan og

bør bli oss til gagn i vårt forhold til Gud. Først og fremst offerviljen. Vi har sett at mange var villige til å gi livet for at andre kunde leve, og vi har forstått hvor nødvendig det var. Men det er jo nettopp det Kristus har gjort, han gav sitt liv for oss, og Gud har derigjennom villet vise oss sin store kjærlighet.

Dernest betydningen av disiplin. Det gjelder overalt: vil man oppnå noe, må man gjøre en innsats, man må holde seg i form, og hvis man ikke passer på, hvis man sløyer av, så duer man ikke til kampen. At dette gjelder ganske særlig for det religiøse liv, er en sannhet som hver av oss har leilighet til å erfare. Uten selvtukt, uten åndelig og legemlig disiplin kan vi ikke holde vårt sinn våkent og åpent overfor den sannhet vi vil tjene.

Endelig er der betydningen av fellesskapet. Uten offervilje og disiplin kan man ikke være et nyttig medlem av fellesskapet — om dette fellesskap no heter et befrielseskorps eller en kirke. Vi har alle gledet oss over den enighet som motstandsbevegelsen har vist, og som har brakt så store resultater. Hvis kristne mennesker viste likeså stor vilje til å være sunne, sterke og handlekraftige lemmer på Kristi mystiske legeme, det høyeste og edleste fellesskap mellom mennesker, så vilde der se annerledes ut på denne jord.

Hva disse ting angår kan vi lære atskillig av de ulykkelige som forskrev seg til Hitlers tjeneste og som uten betenkning gikk med til en selvutslettelse uten håp. Det er vanskelig å forstå hvordan så mange har kunnet gå med på det.

Vår Herre og Frelser, Jesus Kristus, stiller også store krav til oss. Men han har rett til det, og han forlanger intet av oss som ikke er til vårt beste. Som regel mener vi selv å vite hva det beste for oss er. Men vårt syn er kort, vår horisont er snever og vi tar derfor lett feil. Kunde vi bare lære, at der alltid er velsignelse ved å følge Guds vilje selv om det i øyeblikket er vanskelig, og vi ikke kan overse følgene av vår lydighet.

Også dette skulde vi bedre kunne innse etter hva vi har opplevd i denne krig angående alle tings forgjengelighet. Vi behøver bare å tenke på de millioner av mennesker som slepes fra land til land, på de store byer som legges øde, på de masser av mennesker hvis liv så plutselig ble brutt. De hadde nok alle sine planer for livet og sine forhåpninger. Alt ble slått i stykker. Vi har bare Gud å støtte oss til i denne verden.

Det det gjelder for oss, det er å bli kristne mennesker på denne jord og å fortjene det evige liv. Hvis vi vil oppnå det, så må vi la være å lytte til det onde, vi må gå til den levende og sanne Gud som har åpenbart seg selv i Jesus Kristus. Vi kan være sikre på at Han er sannere enn hel verden om så alle mennesker talte imot Ham med én stemme. Og når vi er i tvil om, hvor sann-

Fra eneboer til munkemisjonær.

IV.

Cluny.

Av Charles Joys.

I historien hører vi ofte om enkelte personer som har gjort seg gjeldende og som tilsynelatende kan ha påvirket den historiske utvikling enten det så ble til det bedre eller til det verre. Men det kan også være at det er en institusjon som med sine bestemmelser og sin organisasjon og den åndsretning den representerte, har bidratt til å prege tiden med sitt stempel, og en slik institusjon var klosteret i Cluny. Her var der nok også personligheter som gjorde seg bemerket, men de underordnet seg alle helheten, de gikk inn for det samme program både i sine krav til seg selv og i sin virksomhet utover. Og slik er navnet Cluny blitt stående som betegnelsen for en utvikling på omtrent 200 år, Cluny innbefatter det beste i middelalderens historie, og for alle som kjenner middelalderen lyder navnet som en fanfare.

De mennesker som bolttrer seg med «den mørke middelalder» kan ikke ha kjennskap til Cluny. En annen sak er at det tidsrommet på 1000 år som vi kaller middelalderen, også rommet nedgangstider og ulykkelige år, og det er ikke uten grunn at det 10. århundre gjerne kalles «det mørke århundre». Naturligvis, menneskene levde den gangen som no, og som de alltid vil leve, de hadde bekymringer, sorger og gleder, et samfunns historie er summen av alt dette. Men et samfunns historie er noe mer, det er også de mål hvert enkelt menneske stiller seg i livet, om det stiller seg noe mål, om det ser sitt eget liv i en større sammenheng og kjemper med seg selv og med verden for å nå opp mot de idealer, det har satt som rettesnor, eller om det lar seg drive med av strømmen, snart her og snart der, og lar de øyeblikkelige behov være avgjørende for sine ønsker og sine handlinger. Det 9. og særlig det 10. århundre var en slik tid hvor tilfeldighetene rådet, uten å overdrive kan vi si at alt var i oppløsning.

Den stat som Karl den store hadde tømret sammen, var helt avhengig av hans person og den smuldret opp i småbiter. Det ble krig mellom brødre, og ingen krig er så blodig og bitter, den legger øde noe av det fundamentale i samfunnet, samholdet mellom mennesker som er skapt til å holde sammen. Vel er det så at brødre kan være meget forskjellige, men det som binder må være sterkere enn det som skiller, og dersom det blir krig på kniven er det et tegn som bedre enn noe annet

heten er, så la oss be Ham om å åpenbare oss dem. La oss be Ham om å gi oss ydmykelse til å søke på rette måte i ærlighet så at vi ikke har skjulte hensikter; kjærlighet så vi lenges etter sannheten; og tro, at vi må ta imot den. Amen.

viser at de ikke lenger har sans for moralske verdier, at de har mistet selvkontrollen og respekten for det felles opphav. Derfor tyder krig mellom brødre alltid på moralsk oppløsning og i karolingerriket var oppløsningen utstrakt til alle lag av folket. Det er ikke lett, og vi kan kanskje si at det praktisk talt er umulig for den alminnelige mann å holde sine idealer klare, når han fra alle kanter og i årevis er utsatt for plyndring og urettferdig behandling, når de mektige ikke innser sine plikter overfor de små. I noen annaler kan vi lese at det var gått så langt at de sultende mennesker bakket et slags brød av jord blandet med litt mel, mens de røvende og herjende riddere hadde fôr nok til sine hester. Der var ingen myndighet som kunde holde disse herrer i tømme, de gikk helt sine egne veier selv om de kalte seg kristne.

Også Kirken var preget av denne oppløsningen, verdenslig hensyn og motiver hadde fått overtaket. I Rom kjempet adelige familier om herredømmet, de fikk avgjørende innflytelse over pavevalgene, og de pavene som de innsatte er de ynkeligste skapninger som noensinne har sittet på Peters stol, de hadde ikke øye for Kirkens universalitet, men var deltakere i de politiske partikamper i Rom. Og slik var det i alle land, erkebiskoper og biskoper var innviklet i de lokale stridigheter og altfor ofte bare opptatt av verdslige sysler. Det har vel aldri sett så mørkt ut for Kirken og for Europas sivilisasjon, og vi kan forstå at tidens mennesker mente at disse ulykkelige år varslet verdens ende, og at de så fram til år 1000 etter Kristi fødsel som det tidspunkt da dommedag skulde inntreffe.

Men allikevel var ikke alle like forsumpet. Der fantes gode mennesker som strittet mot de oppløsende krefter og som under fortvilte forhold holdt sine stier rene. Der var fromme og dyktige paver, biskoper, prester og munke, og konger, riddere og bønder som innså at det først og fremst var til seg selv de måtte stille de kristne krav, at det var deres eget liv og deres egen livsholdning som måtte danne grunnlaget for en bedre verden. Kanskje nådde ikke deres innflytelse ut over en mindre krets, og kanskje fikk de ingen vesentlig betydning framover, men disse personer hadde olje på sine lamper og de holdt flammen ved like.

Endog klostrene var blitt rammet av den alminnelige oppløsning. Kongen overløt ofte klostrene til sine adelsmenn, som så gav dem til legfolk, og disse som fungerte som abbeder, levde på klostrets eiendom med kone og barn, sine følgesvenner og sine hester og var mest opptatt av sport og jakt. Og mange munkere gjorde som disse lege og uverdige abbeder, de giftet seg og levde

med sine familier på klostrets eiendom. Livet artet seg ikke særlig fredlig her hvor så mange mennesker kunde være forsamlet, og liknet ikke meget det gamle klosterideal hvor dagens timer skulde være delt mellom bønn og arbeid.

Men Benedikts regel som slik var så sørgelig forsømt, skulde som så ofte både før og etter denne tid gi opp-takten til en alminnelig forbedring. Her var der en plan som hadde vist seg å være brukbar, når mennesker virkelig skulde leve et helt liv i Guds tjeneste. Slik tidene artet seg var det ikke urimelig at de enkelte som ønsket å vie sitt liv til Gud, søkte sammen for å få støtte av hverandre. De kunde nok gå inn i et kloster som allerede eksisterte, men her var der liten mulighet for at de vilde kunne leve slik som de ønsket det, de vilde stå isolert blant verdslige munkere, og en oppriktig og god abbed kunde sjelden utrette noe overfor de udisiplinerte munkere. De måtte med andre ord begynne helt fra nytt av. Et nytt kloster måtte grunnlegges og et slikt kloster var Cluny.

Cluny var ikke det første klostresamfunn som ble grunnlagt med en reform for øye, men det var først dette klosteret som fant fram til de rette former for sin tilværelse og som av den grunn fikk avgjørende betydning for framtiden. Og selvfølgelig fylte klosteret et behov som tiden var seg mer og mindre bevisst.

Klosteret i Cluny ble stiftet i året 910, og det er verdt å legge merke til at geistlige og verdslige gikk sammen om det. Wilhelm den fromme av Akvitania, hertug av Auvergne, skjenket grunnen, og han bestemte at klosteret skulde være uavhengig av enhver innblanding utenfra, hverken biskop eller fyrste skulde ha noe å si i klostrets styre eller ledelse, og munkene skulde fritt kunne velge sin abbed. Men det ble satt under pavens beskyttelse, uten at han derfor skulde ha noen rett til å blande seg i klostrets indre anliggender.

Dette var en programerklæring som tydelig viser at grunnleggerne av klosteret var på det rene med en av de vesentligste årsaker til Kirkens og klostervesenets ulykke. Det hadde vist seg at det var meget uheldig når verdslige herrer skulde kunne ha noe å si ved valg av abbeder, slik at andre enn religiøse hensyn kunde være avgjørende, så klosterenes ledelse ble betrodd mindre dyktige eller helt uskikkete personer, som gjennom sitt likegyldige eksempel og slappe styre sviktet sin oppgave og ødela klostertukten. Men på den annen side kunde ikke det nye klostresamfunnet i Cluny som skulde følge Benedikts regel i hele dens strenghet, stå isolert, og paven var den eneste naturlige autoritet, så også her så grunnleggerne at det var Rom som representerte enheten og den øverste læremyndighet, selv om de enkelte paver kanskje ikke holdt mål. Gjennom sitt samarbeid med Rom hadde Bonifatius reformert den frankiske kirke omtrent 200 år tidligere, og det var samarbeidet med Rom som også skulde prege Clunys virksomhet.

Vel er det neppe riktig at den gregorianske kirke-reform — med navn etter Gregor VII — er utgått av den cluniasensiske klosterreform. Vi kan heller si at de to reformbevegelser er parallelle, at målet var det samme, nemlig å sette strengere krav til geistligheten og innskjerpe de gamle moralske og disiplinære be-

stemmelser, og for å kunne opnå dette var det nødvendig å hindre enhver leg innflytelse i Kirkens indre saker, og da særlig å holde de verdslige herrer borte fra valgene av de høyere geistlige. Men allikevel er der en viss forbindelse mellom de to reformbevegelser. Den utvikling og utbredelse Cluny kunde framvise var det beste bevis for at reformprogrammet ikke var ugjennomførlig, at det tvertom overalt vant bifall, og selv om det møtte motstand, for det meste ble støttet av så vel geistlige som verdslige. Reaksjonen mot de oppløste tilstander var så voldsom at tusenvis av munkere stilte seg under Clunys ledelse for nettopp å stille strenge krav til seg selv og gjennom klosterorganisasjonen få støtte og kraft til å gjennomføre dem. I de cluniasensiske klostre var ikke de tre munkeløfter: kyskhet, fattigdom og lydighet tomme ord. Det var realiteter som munkene fant rimelige og som de frivillig underkastet seg i sitt liv i Guds tjeneste. Det er ingen tilfældighet at Gregor VII som med kraft og autoritet innskjerpet kravene til geistligheten, selv hadde vært i et cluniasensisk kloster, og at to av hans nærmeste etterfølgere, Urban II og Pascal II begge hadde vært munkere i Cluny. Det underer oss derfor heller ikke at vi finner cluniasensiske munkere i pavens nærhet som hans rådgivere, og at en mann som Hugo den store som ble abbed i Cluny i 1049 da han bare var 25 år gammel, og som ble i embedet i 60 år, opptrådte som pavens sendebud eller som megler mellom fyrster og biskoper og endog mellom pave og keiser.

Cluny brakte klostervesenet en meget vesentlig reform, som riktignok ikke var tilsiktet, men som var avgjørende all den stund den skjerpente den indre disiplin. Benedikts regel var bestemmelser for et enkelt klostresamfunn måtte bli avhengig av de mektige i samfunnet. for seg ikke ha noen tilknytning til andre. Dette hadde vist seg å være en svakhet, da disse isolerte klostresamfunn måtte bli avhengig gav de mektige i samfunnet. Cluny som også skulde følge Benedikts regel og som hevdet den strengt, og lenger gikk ikke planene fra begynnelsen, fikk så stor tilstrømming at det ikke var mulig å bevare enheten innenfor et enkelt kloster, og den første abbeden, Berno, hadde to klostre under seg. Og etter som Cluny fikk større anseelse ble det nær sagt en motesak for fromme grunnleggere å stille et nyopprettet kloster under dets ledelse. Og Cluny på sin side sendte ut munkere for å grunne nye eller reformere de som allerede fantes. Det var først omkring år 1000 at denne utviklingen virkelig skjøt fart under abbed Odilo og særlig under Hugo den store, og omkring år 1100 omfattet sammenslutningen 1040 klostre i Frankrike, Tyskland, Italia, Storbritannia og Palestina, hvorav 815 bare i Frankrike. På det tidspunkt talte ordenen omkring 10 000 munkere, og i moderklosteret var der samlet omkring 300.

Det er ikke underlig at abbeden i Cluny ble en mektig og innflytelsesrik mann, når han skulde være øverste herre for alle disse klostre, og skulde øve kontroll med deres virksomhet enten personlig eller gjennom utsendinger. Lederne for alle klostrene, både abbeder og priorer måtte love ham lydighet og være ansvarlig overfor ham, flere priorer ble utnevnt direkte av ham og han hadde øverste jurisdiksjon over alle

VI VAR MED

Glimt av

den katolske kirke i Norge under okkupasjonen

Ved GOTTLIEB W. RIEBER-MOHN

«Rom har talt — saken er avgjort».

I mellomtiden innberetter så biskopen det hele til Rom og vedlegger en nøyaktig fransk oversettelse av ordlyden i brevet til Schanke. Mann og mann imellom, særlig blant protestanter, var der blitt ymtet med ikke liten sensasjon at det var paven personlig

ordenens munk. Selv om generalkapitlet i enkelte tilfelle skulde bli tatt med på råd og gi sitt samtykke til abbedens bestemmelser, betød ikke dette noen direkte innskrenking av hans makt. Denne sentraliseringen med flere klostre som var avhengig av en enkelt abbed, var i første omgang en heldig løsning, da hele organisasjonen det viset ble en maktfaktor, som kunde gjøre seg gjeldende utover med en meget større rekkevidde enn de isolerte benediktinerklostre, og med den posisjon ordenen hadde særlig i Frankrike, ble dette først og fremst tilfellet her. Og Cluny hadde den enestående lykke at det i tiden 910—1157 ble styrt av en rekke abbeder som alle utmerket seg, og som arbeidet mot det samme mål, og de to som styrte lengst, Odilo og Hugo den store, kom på grunn av den plass bevegelsen no inntok i almenhetens bevissthet og den makt den representerte, og deres fremragende begavelse, til å spille en avgjørende rolle i samfunnet.

Cluniasenserne stod slik midt i tidens åndsstrømninger at det er vanskelig å si hva som ikke skyldes dem eller hva de ikke har gått opp i. Også de klostre som ikke var tilsluttet Cluny gikk inn for reformene og som vi har sett ble det også satt strengere krav til sekulargeistligheten. Men geistlighetens høye moralske standard måtte også virke utover, no hadde de holdning og kraft til å forlange Kirkens bud overholdt av alle, og da først og fremst av de høye herrer som skulde stå som eksempel for sine underordnede. De fleste cluniasensere var utgått av ridderstanden, de følte seg bundet til ridderne og det måtte være naturlig for dem å arbeide for å heve standen som helhet opp av de små, men opprivende og ødeleggende indre stridigheter og få dem til å bruke sine krefter i kampen for Kristi kirke. De var derfor ivrige talsmenn både for Gudsfreden — en organisert innskrenking av leideretten — og korstogene, og det var cluniasenseren pave Urban II, som på kirkemøtet i Clermont i 1095 utstrakte Gudsfreden til å gjelde for hele kristenheten og samtidig oppfordret til kamp mot de vantro for å befri Det hellige land.

Men cluniasensernes virksomhet og form for klosterliv kom til å bli preget av at ordenen vesentlig ble re-

som hadde gitt uttrykk for sin personlige oppfatning av tyskernes skamløse framferd i Norge ved å gi ordre til oppslutning om protesten. I virkeligheten kunde jo Vatikanet først no, da den for Vikariatets framtid så betydningsfulle avgjørelse forlenget var uigjenkallelig fattet, få full greie på saken. Og biskopen hadde således under den plutselig akutte

kruttert fra dem som betydde noe i samfunnet. I de cluniasensiske klostre var det liten tid til manuelt arbeid. Dette spilte nok en rolle også her, men det ble for det meste overlatt til underordnede og det var ikke det manuelle arbeid det ble lagt mest brett på. For munkene var gudstjenesten og korbønnen det viktigste. Dette var naturligvis en selvfølge, men her var praktisk talt hele dagen opptatt med disse handlinger. Som Guds tjenerne skulde cluniasenserne dyrke Gud på en verdig måte, og det ble derfor lagt vekt på den ytre ramme om gudstjenesten, sangen var omhyggelig utarbeidet, de liturgiske klær var praktfulle og klosterkirkene og særlig koret var imponerende. Og selv dagliglivets små gjøremål ble innhyllet i seremonier og gjort til et ledd i gudsdyrkelsen, slik som f. eks. når munkene skulde barbere seg. Da skulde de stille seg opp i to rekker og syngte til Guds pris mens barbersakene ble sendt fra mann til mann og den ene barberte den andre hele rekken nedover. — Allerede samtiden reagerte over at det var umulig å få munkene i tale, alltid var de opptatt med sine religiøse plikter. Men slik tidene hadde vært og i disse samfunnsklasser kan vi forstå at arbeidet for å reformere klostervesenet kunde ta den retningen. Det var orden og verdighet som ble tilsiktet, munkene skulde føre et regelmessig liv, ordnet til de minste detaljer, deres opptreden skulde være verdig, og som Guds tjenerne skulde de stå i den skarpeste motsetning til de verdslige herrer. Og om deres eksempel ikke ble fulgt måtte de allikevel få en oppdragende innflytelse på samfunnets spisser, og vi vet at høviskhet og verdig opptreden også var krav som ble stilt ridderne.

Cluny hadde således en virksom og god innflytelse på alle kulturlivets områder. Ordenen gav sitt bidrag til utviklingen og gjorde sin meget store innsats til samfunnets forbedring. Men andre tider skapte andre behov, og her var ikke ordenen smidig nok til å følge med, den var bundet av gamle bestemmelser og en organisasjon som ikke lenger passet. Og bevegelsens eksklusivitet hindret indre fornyelse. Cluny mistet etter hvert sin betydning og ble fortrent som avgjørende kulturfaktor av andre ordenssamfunn som bedre svarte til de skiftende tiders krav.

Charles Joys.

situasjon måttet handle på personlig initiativ og ansvar. Men myndighetens brudd på fundamentale kristne menneskerettigheter var så åpenbart, at noen annen holdning enn den han inntok vanskelig kunde tenkes. Det var derfor ikke særlig overraskende, om riktignok meget tilfredsstillende da paven gjennom den italienske legasjon gav uttrykk for sin tilfredshet og tilslutning til biskopens handlemåte. Samtidig med innberetningen sendtes til Rom en anmodning om at paven gjennom sin nuntius i Berlin måtte nedlegge en skarp protest mot utvisningen overfor den tyske riksregjering. Hva som har funnet sted, er uvisst. Men det svarte til sin hensikt, faren gled over.

Jødeforfølgelse.

Tiden utover ble mer stille. Sommeren bringer noe så delikat som forsiktige, uoffisielle følere gjennom tredjemann fra Quislingregjeringen om den katolske kirke i Norge kunde tenke seg å ta imot statsstøtte? Den katolske kirke i Norge kunde ikke tenke seg det. På forsommeren 1942 gir Gestapo livstegn fra seg igjen. Man har sett bekjentgjort at en frue hvis mor er (døpt) jøde skal opptre på et lukket katolsk foreringsmøte. Det finner man uhørt, og utesker de katolske presters forutsatte «Rassenstolz» i den anledning. Det blir kaldt avvist, og affæren koker bort i ingenting. Meget alvorligere er tyskernes aksjon mot jødene høsten etter, en søknad fra biskopen gjennom «Inneriksdepartementet» om i det minste å få frigitt de døde jøder som tilhører katolske menigheter forblir ubesvart, likeså fornyede henvendelser om de enkelte saker. «Samme dag» forteller biskop Mangers «som jeg hadde sendt min søknad, oppsøkte professor Hallesby meg og bad meg gi min tilslutning til et bønneskrift til Quisling, som understreket jødernes selvfølgelige rett til menneskelig behandling og anmodet om at forfølgelsen måtte bli stoppet. Jeg fortalte ham at jeg bare noen timer før hadde sendt en søknad selv, og at jeg derfor først vilde avvente svar, før jeg kunde være med på et nytt skritt. Dersom jeg ikke hadde gjort denne henstilling allerede, vilde jeg selvfølgelig gjerne ha vært med på hans, men to på en dag måtte derimot få motsatt virkning.»

Arrestasjoner.

Gestapofolkene umaket seg ikke med å legge skjul på at de bare ventet et påskudd til å slå til overfor de «tyskfiendtlige» katolske prester i Norge. «Husk,» sier Wagner med stupid brutalitet, «dere har en stor regning her som ikke er betalt!» «Og,» føyer han til, «det skal ikke meget til, så er den katolske Kirke ferdig!» (!)

Den 29. juni 1942 ble sokneprest Hugo van der Vlugt på Hamar arrestert for noen spøkefulle ord om situasjonen i Norge som han tillot seg i et brev til sin familie i Holland, og som sensuren hadde overgitt til politiet. Det var rene ubetydeligheter, hovedpunktet i denne tynne «anklage» viste seg å være en ren misforståelse, og hele arrestasjonen virket, selv til tysk å være, høyst umotivert. Dette

preg av tilfældighet vendte seg til det makabre da pastoren i november 1942 ble overflyttet fra Grini (hvor han ifølge tallrike samtidige vitnesbyrd fra medfanger gjorde et uforglemmelig inntrykk) til det beryktede Oranienburg, hvor hele affæren fikk sin dypt tragiske utgang ved hans mystiske død i mars 1943. Måten som dette dødsfall blir kunngjort hans nærmeste på, tør være illustrerende for den nazistiske mentalitet: En pakke til fangen ble returnert familien med blyantpåskriften «verstorben» etter navnet hans. I Norge virket meddelelsen som et tungt og smertelig slag.

Noe senere på høsten ble også pastor Taxt arrestert for uvennlige uttalelser om fiendemakten, og måtte døye både mørkecelle og konsentrasjonsleir (Ulven og Grini) like til oktober 1943.

Fornøyelig intermezzo

Biskop Mangers beretter i en samtale om et intermezzo som viser litt av hva nazimentalitet kan blåse et menneske opp til. «I pontifikalmessen første juledag 1942 sa jeg med min preken temmelig klart ifra at julefesten var en eneste flammende protest mot forfølgelsen av uskyldige mennesker, av hva rase de no måtte være. Etter messen kom en nazist opp i mitt mottagelsesværelse, og raste over at min preken var rettet mot «den nye tid». Jeg presiserte selvfølgelig at det jeg hadde sagt var strengt begrenset til det jeg som kristen og hyrde skulde og måtte si i den aktuelle situasjon, og nødvendig også for Hitler og Quisling personlig. Vår samtale ble imidlertid avbrutt ved at han fikk øye på Kongens bilde på veggen, og ble aldeles vill av raseri. «Riv ham ned! Han er en forræder!» skrek mannen, helt fra seg. Det var et frastøtende syn, og trakk virkelig for store vekslere både på tålmod og gjestfrihet. Han hadde absolutt ikke vanskelig for å finne døren etter mitt svar,» tilføyer biskopen smilende.

Ingen ende på «beskyttelsen».

Så kommer igjen en tid med relativ arbeidsro, og de store arrangements omkring Norvegia Catholicas hundre års jubileum kan utvikles verdig og uforstyrret våren 1943. Men mot slutten av september er den utrettelige Wagner ute igjen. Biskop Mangers skal uttale til videre offentliggjørelse hvor «henrykt» han er over Die Wehrmachts beskyttelse av paven og Vatikanstaten. Det er jo ikke nettopp noen kompliment til den tyskdirigerte presse når biskopen begrunner sitt avslag med at han «vet jo ikke annet enn det som står i avisene her hjemme». Noen senere anonyme henvendelser til biskopen om å «gå i dekning» for å unngå en nær forestående arrestasjon, er ikke helt oppklart, men kunde vel tenkes å være tyske falske signaler. Henstillingene ble i hvert fall ikke fulgt. Og da han som overhyrde i et hyrdebrev om kjærlighetsbudet i fasten 1944 vendte seg til de troende, var man forberedt på vansker med Gestapo, — visse avsnitt om hedensk raselære skulde falle rette vedkommende tungt for brystet. Men med vanlig nazistisk lunefullhet og skamløse journalist-

iske tricks ble enkelte s tninger revet ut av sin sammenheng og komponertes sammen til en oppsats i «Aftenposten» som man med noen fantasi kunde få til å passe i deres kram.

«St. Olav»

Hva no vår egen presse — «St. Olav» — angår, så har den kunnet manøvrere forholdsvis ugenert gjennom det ytterst grumsete farvann som den tyske «Presseabteilung» hadde laget med sine forbud og direktiver tallrike som havets sand. At en istedetfor navnet Sigrid Undset m tte anvende de pussigste og mest gjennomsl ttinge omskrivninger («v r største katolske forfatterinne», «middelalderromanenes katolske skaper», «forfatterinnen av «Kristin Lavransdatter», o. l.) ble snart en vanesak. Usikrere var grensene når det gj ldt engelsk stoff. Artikler om Charles 1. Stuart og Sir Thomas More ble bare tatt inn under store tvil, — og ganske riktig, da vi et steds nevnte kardinal Newman († 1891!) var ulykken ute, og redaktøren ble innkalt til en times tysk snerring. Overfor tysk stoff var forholdet kort følgende: Etter at man i begynnelsen (og for øvrig på råd fra ledende hjemmefrontmenn, og for overhodet å redde utgivelsen) hadde tatt inn noen sm notiser av fullstendig nøytralt innhold, ble tyskerne frekkere og mer tendensiøse i sitt stoff, hvorpå vi tok chansen og «saboterte» alt. Det gikk bra.

Mot krigens slutt.

De protestantiske presters embetsnedleggelse brakte en midlertidig forvirring i opptagelse av konvertitter, idet disse ifølge dissenterloven skal ha utmeldelse av statskirken fra soknepresten i hans egenkap som statstjenestemann, men nettopp denne side av sin funksjon var det jo de lojale prester saboterte. En ny quislingsk lov om at utmeldelsen skulde signeres av «biskopene», gjorde ikke floken enklere. Etter en del usikkerhet fant man fort fram til en ordning som også de lojale prester billiget, idet de sa seg villige til å betrakte sine egne attester som fullstendige og gyldige. Derved unngikk en i det hele tatt å gå vegen om staten.

Gestapo arbeidet iherdig til siste minutt: under inntrykket av det tilstundende og snarlige forestående tyske nederlag ble enno tre katolske prester arrestert for å ha deltatt i en organisasjon til hjelp av norske og utenlandske flyktninger. Sokneprest Kieland-Bergwitz i Arendal ble tatt 21. september 1944, dominikanerpater Thorn den 21. februar 1945 og pastor Duin 25. april samme år. De ble alle løslatte ved v penstillstanden. Men status etter fem års motstand mot undertrykkelsen hadde etter v re små forhold et helt nifst omfang, til den avdøde pastor v. d. Vlugt kom legfolk som aldri vender tilbake til hjem og menighet fra konsentrasjonsleirene, lektor Erling Eek-Larsen, Rolf Bonnevie, Godfred Glambek. Det er først og fremst disse vi skal omslutte med v r takknemlighet når vi no kan tre fram og slå opp visiret uten frykt for å se noen i øynene, de har bekreftet sterkere enn noen andre kan gjøre det, at i dette oppgjør med m rkemaktene var vi med.

Fra Vikariatet.

Søndag 17. juni skal det i alle soknekirker i Vikariatet istedetfor den v nlige høymesse holdes høytidelig requiemmesse for de norske falne i krigen og alle dem som døde i fangenskap. Messeformularet som «in anniversius defunctorum», unica oratio. Prekenen skal være viet de dødes minne, særlig være trosfellers.

Som Oratio imperata skal fortsatt bes: pro gratiarum til og med 30. juni. Fra da av: de Spiritu Sancto.

Chestertonsk.

Den katolske journalist og forfatter Gilbert Keith Chesterton var en ivrig deltaker i alle diskusjoner som ble ført i pressen om dagens aktuelle spørsmål. Og meget av det han skrev er forlengst gjemt og glemt. Men også innen denne del av hans produksjon er der ting som rekker ut over øyeblikket. Blant annet skrev han etter krigsutbruddet i 1914 en artikkel som i dag er høyaktuell. Flott generaliserende som den er, kan den virke noe lettbent. Ikke desto mindre sier den dype sannheter. Den behandler tyskernes politiske moral, og er av stor interesse for oss når vi skal dømme i spørsmålet om hvor meget av det vi har vært vitner til de siste årene er spesielt nazistisk, og hvor meget som er utslag av tyskerens (i det minste preusserens) vesen.

I sin artikkel tar Chesterton opp spørsmålet: Hva er en barbar? Og idet han sammenlikner den russiske «barbar» med den tyske, påpeker han forskjellen — at når man kaller russeren en barbar, er det fordi han er ufullkomment sivilisert. Tyskeren derimot kaller Chesterton for «den positive barbar» — «han har noe, som han innbiller seg er en ny idé og han vil anvende den på alle..... Det farlige ved preusseren er at han er rede til å slåss for gamle villfarelser aldeles som det var nye sannheter..... Han konsentrerer hele sitt partielle, men meget alvorlige vanvidd på å utrydde de to idéer som er de to bærende idéer i det fornuftsmessige samfunn. Den ene er idéen om avtale og løfte og den andre er idéen om gjensidighet».

Angående idéen om avtale og løfte nevner han den tyske rikskansler Bethmann v. Hollwegs tale i anledning bruddet på n ytralitetstraktaten med Belgia. «Preusserne,» sier Chesterton, «har lært av sine litteraturer at alt avhenger av ens stemning, og av sine politikere at alle ordninger blir til intet overfor «nødvendigheten». Det er kjernen i den tyske kanslers tale. Han påberopte seg ikke noen særlig unnskyldning i tilfellet Belgia, hvorved det kunne synes at unntagelsen bekreftet regelen. Han godtgjorde tydelig, som etter et prinsipp, som også kunde anvendes i andre tilfelle, at seieren var en nødvendighet og ærligheten «en lapp papir.»

Den annen idé kaller han «gjensidighetens idé, idéen om å gi og ta», en tanke som preusseren synes ganske ute av stand til å sette seg inn i. «Tyskeren

at skiller seg fra andre patrioter ved det at han står uforstående overfor begrepet patriotisme. Andre europeiske folk har medfølelse med polakkene eller valliserne for deres krenkede grensers skyld, men tyskerne har bare medfølelse med seg selv. De kunde voldelig sette seg i besiddelse av Severn eller Donau, av Themsen eller Tiberen, av Garry eller Garonne — de vilde allikevel fortsette med å synge vemodfullt om den kraft og troskap som utmerker deres kjære *W a c h t a m R h e i n*, og om hvor skjendig det vilde være, hvis noen tok deres egen lille elv fra dem.» Og han konkluderer: «Definisjonen av en virkelig vill er at han ler når han gjør deg fortred, og huler når du gjør ham fortred. Denne overordentlige mangel på sinnslukevekt sporer man i enhver handling og ethvert ord som stammer fra Berlin.»

Det kunde ikke ha vært sagt bedre. Dette er den preussiske ånd i et nøtteskall. Og det er denne ånd vi — Gud skje lov — har noe bedre å sette istedenfor. En av betingelsene for at vi skal kunne bevare freden i Europa er at det lykkes oss dette: Også på det politiske område å få gitt Tyskland del i den kultur som er Europas felleseie, og som Kirken har lagt grunnlaget for.

Erik Gunnes.

Her hjemme —

Oslo. Også i år ble feiringen av Kristi Legemsfest en begivenhet som en husker lenge. Solen gjorde seg riktig umake for å gi dagen det festpreg den rettelig skal ha, så det var en feststemt menighet som møtte opp i St. Olavs kirke for å overvære pontifikalmessen. Det var ikke mange kvadratcentimeter plass igjen da Hs. Høyververdighet ble ført inn i kirken til tonene av *Ecce Sacerdos*, fulgt av sokneprestene Sund, Bergwitz og Rommelse. Biskopens dypt inntrengende preken ble påhørt av ikke bare våre egne menigheter, men også en god del protestanter som i dag hadde funnet veien til St. Olav — folk som under prosesjonen utgjorde en del av den interesserte tilskuerskare. Prosesjonen, som i år syntes å ha flere deltakere enn noen gang før, fulgte under ceremonimesteren pastor Duins ledelse den faste rute opp til St. Josefs Institutt, hvor søstrene hadde satt opp et vakkert pyntet alter og langs veien flere statuer. Etter at biskopen fra kirketrappen hadde lyst velsignelsen med monstransen, ble «Gud signe vårt dyre fedreland» sunget unisont, og mange av tilskuerne sluttet seg til. Inne i kirken ble så den vakre høytidelighet avsluttet med vår praktfulle «Vi elsker vår Kirke».

Ekko.

Oslo. St. Olavslaget var samlet til familieaften søndag 27. mai. Det var det første møtet siden freden kom, så alt og alle var feststemte, og foreningslokalet var noe bortimot overfylt. Etter at formannen hadde holdt en kort åpningstale og fedrelandssalmen var sunget, ble ordet gitt til lederen av menighetspleien, frøken Øde, som skulde tale om vernearbeidet blant ungdom.

— Vårt århundre, sa frøken Øde, er barnets århundre. Barna har fått en meget større frihet enn de hadde før. Men forutsetningen for at de skal kunne bruke friheten rett er at de av en takfull hånd ledes helt fra de står på spebarnstadiet inntil de er voksne mennesker. Vi fikk så en oversikt over den storartede og mangesidige virksomhet som utfoldes for å skjømte om dem på beste måte gjennom barne- og ungdomsårene — hvorledes barnekrybber, barnehager, skolen og ungdomsforeningene tar seg av både deres legemlige og åndelige behov. Men frøken Øde vilde ikke være den hun er om hun ikke hadde gitt oss en konkret oppgave, vist oss hva vi kan gjøre for ungdomsarbeidet: Hun la sin drøm fram for oss, feriekolonien i Sylling, en drøm som hun lot

de katolske foreninger forstå kunde bli til virkelighet, hvis de alle vilde ta et løft for den. Fru Sundt sang derpå flere virkelig vakre sanger fra forskjellige land og mottok en høyst fortjent applaus. Et loddsalg til inntekt for feriekolonien fikk god avsetning i pausen som fulgte.

Så oppstod en forventningsfull stilhet, da stortingsmann, kapteinløytnant Carl P. Wright kom fram på talerstolen. Alle var jo spent på å høre en av våre egne som har vært med i de virkelig store begivenheter. Og det viste seg selvfølgelig at han hadde interessante ting å berette. Først fortalte han litt om hvorledes norske katolikker i England hadde hatt det under krigen og nevnte den goodwill misjonen i Norge har fått i England. Blant annet kunne han glede forsamlingen med å opplyse at iallfall én engelsk prest kunde ventes til Norge, kanskje fler. Siden han var blitt oppfordret til det, gikk han deretter over til å berette om sin virksomhet som hjemmefrontmann og sin heldige flukt fra fengslet. Hans kåseri, som var krydret med festlige anekdoter og høstet livlig bifall, munnet ut i en hyldest til Kongen for den ranke holdning han hadde vist fra første stund av. Fedrelandssangen og kongesangen ble sunget, og en usedvanlig festlig aften ble derpå avsluttet.

E. G.

Fredrikstad. Tirsdag 8. mai — på selve fredsdagen — feiret St. Olavsforeningen i Fredrikstad 25 års jubileum. Om morgenen var det i anledning dagen norsk sangmesse og felleskommunion, og om kvelden høytidelig maiandakt med *Te Deum*. Etter andakten var det fest i foreningslokalet. Dette var vakkert smykket med det norske flagg, bånd i nasjonalfarger og et veld av blomster. Festkomitéen hadde dekket 2 langbord og flere småbord; også disse strålte i nasjonalfargene og de skjønneste blomster. Hver eneste plass var opptatt, så det var ikke stor plass å røre seg på, men det la ingen demper på feststemningen.

Formannen herr Øvind Christiansen ønsket velkommen, og så fikk vi norsk musikk av herrerne Karl Schwarzott og Kåre Langvik Johannessen. Soknepresten holdt talen for dagen. Han framhevet særlig det arbeid foreningen hadde gjort under krigen, at den trass i alle vansker hadde vært virksom og slik hjulpet menigheten å komme gjennom de tunge årene.

Det var sørget godt også for den materielle del av festen. Menighetens ungpiker i vakre bunader serverte en utmerket lapskaus og senere på kvelden kaffe og ordentlige hvite kaker — resultatet av offerviljen hos forskjellige av menighetens medlemmer. Da alle var godt forsynt, gav herr Leo Müller, foreningens første formann, en interessant oversikt over arbeidet i foreningen i disse 25 årene, fra det første vesle tiltaket fram til 25 års dagen. Det er ikke lite som er blitt utrettet. Formannen i St. Birgittaforeningen, fru konsul Andersen, overrakte formannen en vakker blomsterbukett med de beste ønsker for foreningens framtidige virke, og formannen i St. Halvardsforeningen, Kåre Langvik Johannessen, brakte hilsen og lykkønskning fra menighetens ungdom. En av menighetens eldste medlemmer, fru Azora Kristiansen som har fulgt St. Birgitta menighet fra første dag av, foræerte i anledning av dagen og freden et vakkert maleri til utlodning. Inntekten skulde være grunnstammen i et fond til minne om Norges frigjøring. Denne vakre tanke vant den største tilslutning. Et annet av menighetens trofaste medlemmer gav straks 1000 kroner til fondet som bærer navnet «8. mai minnefondet til utsmykning av St. Birgitta kirke». Utover kvelden vekslet det med taler og sang. Det ble holdt taler for fedrelandet, for kongen, for de avdøde medlemmer og for Danmark. Etter talen for kongen og fedrelandet leste fru konsul Berrum «En hilsen til Norge» av Kaj Munk og den danske fedrelandssang. — Hs. Høyververdighet biskopen hadde lovet å være til stede, men ble på grunn av forholdene hindret i å komme. Hs. Høyververdighet hadde imidlertid sendt foreningen et brev som vakte den største glede hos alle.

Hele kvelden ble en fullt verdig jubileums- og fredsfest etter de beste tradisjoner i St. Birgitta menighet. Det var helt igjennom en gledens og takkens fest som ikke så snart kommer til å bli glemt.

sekr.

Redaktør: E. Dithmer-Vanberg.

Thronsen & Co. Boktrykkeri, Bernh. Getz gt. 3 - Oslo